

Rovfugleundersøgelser i Sydøstjylland 1999 BLÅKÆR-census, HARTE-census og DUEHØG-undersøgelsen

af Kurt Storgård

Indledning

Optællingen af ynglende rovfugle i de 3 undersøgelser i 1999 resulterede i at der blev registreret 248 ynglepar fordelt på 7 arter. Tidsforbruget var 543 timer, og kørslen androg 4640 km.

Duehøge-undersøgelsen (3000 km²) omfatter 77 par , inkl. territorierne ved Blåkær & Harte.

BLÅKÆR census (100 km²) bestanden blev optalt til 75 par ynglende rovfugle fordelt på 6 arter, og HARTE-census (105 km²) husede 102 rovfuglepar fra 6 arter.

I det følgende vil der blive redegjort for bestandsudvikling og yngleresultat efter en kort gennemgang af et par vigtige faktorer, der forudgående påvirker rovfuglenes ynglesæson:

Efterårets oldensætning og vintervejret.

Her var optakten lovende. Først og fremmest gav et betragteligt bogfald (olden-år) i efteråret 1998 fødegrundlag for rovfuglenes byttedyr til at opbygge gode bestande.

Det vil især sige store gnaverforekomster (muse-år), men også øgede bestande af en række bog og frøædende fuglearter.

Vinteren 98/ 99 forløb som de sidste par vintre, med en kold periode fra medio november til medio december, men derefter blev kulden afløst af regn, tåge, storm og stille blege solskinsdage.

Vejret gennem 1999

Efter et par ret milde vintermåneder januar/februar var der lagt op til et tidligt forår.

Marts blev meget fugtig, og først sidst på måneden ses solen for alvor, og temperaturen sneg sig op over 10 grader.

April begyndte helt utroligt flot med 18 grader, men ellers forløb måneden med køligt og ustabil vejr. Endeligt d. 22.-4. kom et omslag til lunt og solrigt vejr fra øst, og det gode vejr fortsatte ind i Maj, men p.g.a. kølige vinde fra nord og øst forblev temperaturerne lave. Efter lidt ustabil vejr fortsatte den egentlig tørre og solrige periode.

Juni startede køligt og regnfuldt, og først midt i måneden oplevede vi enkelte sommerdage. Det våde og ustabile vejr fortsatte imidlertid ind i juli, men blev bedre frem til midten af måneden, hvor vi rammes af et par regulære sommervejre. Herefter kom igen et par gode dage, og måneden slutter faktisk med sol og stabilt vejr, der fortsætter en uge ind i august.

August præges af skiftende, men tåleligt sommervejr, med sol, regn og pæne temperaturer.

Endelig runder september sæsonen af med forrygende flot vejr gennem de første 3 uger, hvor dette skrives.

Mest uheldigt for rovfuglene var det kolde og våde juni-vejr midt i flere arters ungetid, men effekten var dog begrænset, bl.a. takket være de gode fødemuligheder. For en specialist som Hvepsevågen betød perioden imidlertid at hovedparten af de etablerede hvepsebo bukkede under.

Duehøg - undersøgelsen

3000 km² af det sydlige Jylland, på begge sider af israndslinien (nål/løv-områder), optalt siden 1976 (24 år). Områdebeskrivelse findes i RG's blad Accipiter 1997 og 1987. Se kortbilag.

Bestandsudvikling:

Der blev i år registreret 77 par mod 76 par i 1998. Dermed ser det ud til at de seneste års tilbagegang i bestanden er bremset? (der var 93 par i 1996) - eller i det mindste stabiliseret. Reelt er resultatet lidt skuffende, fordi et stort fødeudbud og en mild vinter burde medvirke til at der igen indfandt sig ynglepar på nogle af de tomme territorier. Desværre er den fordækte (ulovlige) bekæmpelse af Duehøgen endnu meget omfattende, (især fældefangst) men tåbelige jægere findes også endnu, f.eks. ved Nustrup nær Gram, hvor reden fik en gang hagl i rugetiden.

Ungeproduktion :

Antallet af unger pr. par blev på 2.09, og dermed lidt bedre end 1998 med 2.02 unger pr. par. Den succesrige del af bestanden præsterede 2.77 unger pr. par, hvilket faktisk er det bedste resultat i 10 år! Årsagen skal antageligt findes i de gode bestande af byttedyr efter oldenfaldet i 1998:

Andelen af fejlslagte (kiksedede) reder var 23.4 %, mod kun 15 % sidste år (p.g.a. øget prædation). Ser man på resultatet for alene "nåleskovs-høgene" var der hele 2.91 unger i succes-rederne, mens det højtboniterede løskovsområde producerede 2.64 unger pr. succesrede.

Andelen af fejlslagte reder i plantagerne var 31.2 %, mod 17.7 % i løvområdet.

Par-opgørelse		1999	1998
Succes :	par med unger/udfløjne unger	59	65
Fejlslagte :	par m. a) mistet ægkuld	10	4
	b) mistet ungekuld	2	1
	par på redelokalitet i foråret, -senere ingen aktivitet.	6	6
I alt		77	76
Territorie med enkel fugl registreret		3	1
Ungeproduktion		1999	1998
LØV	unger pr. par	2.17	1.82
	unger pr. succesrede	2.67	2.28
	kiks	17.7 %	26 %
NÅL	unger pr. par	2.00	2.30
	unger pr. succesrede	2.91	2.46
	kiks	31.2 %	7 %
Total	unger pr. par	2.09	2.02
	unger pr. succesrede	2.77	2.37
	kiks	23.4 %	15.0 %

Tidsforbruget på undersøgelsen er opgjort til ialt 247 timer.

Undersøgelsesmetode : se Storgård & Birkholm-Clausen 1983.

Blåkær & Harte census områderne

2 undersøgelsesflader på henholdsvis 100 km² og 105 km², hvor alle ynglende rovfuglepar er registreret hvert år siden 1973, altså gennem 27 år. De to områder er en del af den store Kolding-census undersøgelse på 680 km² i Sydøstjylland, øst for israndslinien. Se kortbilag.

Områderne er meget forskellige, idet Blåkær omfatter en række større skove i et intensivt dyrket agerland med ét gennemgående dalstrøg kranset af en håndfuld småskove. Harte består af en mosaik af småskove og én større skov i et ådals-landskab gennemskåret af tunneldale og slugter.

Denne forskel afspejler sig også i rovfuglebestandens sammensætning, ligesom bestandsudvikling og yngleresultat ofte har udviklet sig forskelligt gennem årene.

Tilsammen viser de to områder nogen af de udviklingstendenser for landsdelen, som det langt større materiale for hele Kolding-undersøgelsen tilvejebringer hvert år.

Blåkær og Harte har siden 1976 indgået i DOF's Rovfuglegruppens forsøg på at dække landet med en række optællingsflader.

Tidsforbruget nåede i år op på i alt 296 timer, henholdsvis 117 timer i Blåkær og 179 timer i Harte.

Nærmere beskrivelse af landskabelige forhold, undersøgelsesmetodik m.m. findes bl.a. i :

Rasmussen & Storgård 1989 DOFT, Jørgensen 89, Danmarks Rovfugle, se også Accipiter 1987:

Bestandsudvikling og ungeproduktion for de optalte 7 arter :

	Blåkær		Harte		Total	
	1999	1998	1999	1998	1999	1998
Spurvehøg						
Parantal	10	7	20	16	30	23
<i>Heraf redefund</i>	10	6	20	16	30	22
Unger pr. par	2,3	3,5	3,1	3,4	2,8	3,4
Unger pr. succesrede	3,3	4,2	4,2	3,8	3,9	3,9
Kiks	30%	16%	25%	12%	26%	14%
Duehøg						
Par antal	5	6	1	1	6	7
<i>Heraf redefund</i>	5	6	1	1	6	7
Unger pr. par	2,4	1,5			2,5	1,6
Unger pr. succesrede	3,0	2,2			3,0	2,2
Kiks	30%	33%			17%	28%
Musvåge						
Parantai	47	38	55	50	102	88
<i>Heraf redefund</i>	45	38	55	50	100	88
Unger pr. par	1,6	0,7	1,6	1,1	1,6	0,9
Unger pr. succesrede	2,0	1,3	2,0	1,5	2,0	1,4
Kiks	19%	47%	20%	28%	20%	36%
Hvæpsevåge						
Parantal	4	4	4	4	8	8
<i>Heraf redefund</i>	1	1 (+2vin)	3	1 (+2vln)	8	2 (+4vin)

		*		*		*
Unger i fundne kuld	1 á 1	1 á 2	2+1+1	1 á 0	(1,25)	
Tårnfalk						
Parantal	8	5	21	19	29	24
<i>Heraf redefund</i>	8	5	20	18	28	23
Unger pr. par	4,2	4,0	4,4	3,6	4,3	3,7
Unger pr. succesrede	5,8	4,0	5,2	4,7	5,3	4,5
Kiks	25%	0%	15%	22%	18%	17%
Rørhøg						
Parantal	0	0	1	1	1	1
Unger i fundne kuld	0	0	1 á 3	1 á 0	3,0	0
Rød glente						
Parrantal	(1)	1	0	0	(1)	1
Unger i fundne kuld	0	1 á 2	0	0	2,0	0

* (vin) betyder "vinter" eller efterårs-redefund

Spurvehøg

Bestanden gik pænt frem i begge censusområder, og det samlede resultat med 30 par (mod 23 par i -98), er på linje med de bedste år sidst i halvfjerdsene. Men hvor de fleste par i dag kan findes i Harte, var forholdet dengang at bestanden var lige stor i begge områder.

Yngleresultatet var samlet noget dårligere end sidste år, med 2.8 mod 3.4 unger pr. par. Årsagen var ikke mindre kuld (3.9 unge begge år), men det forhold at næsten dobbelt så stor en andel af rederne blev præderet i 1999.

Det er påfaldende at resultatet i Blåkær i år er så meget dårligere (nær 1 unge i snit) end i Harte.

Forklaringen er ikke at fødeuddudet er mere varieret i Harte-området (sidste år var Blåkær bedst),

men det forhold at halvdelen af de ynglende hunner i år var unge 2k fugle. De er nemlig erfaringsmæssigt klart mindre produktive end gamle, erfarne hunner.

Duehøg

Med nu kun 6 par er bestanden snart så lille at der ikke kan udledes meget af materialet. For blot nogle få år siden var der ynglepar på alle området's 11 territorier.

Men yngleresultatet med 2.5 unge pr. par er jo klart bedre end 1.6 sidste år. Flot at alle 5 kuld var på 3 unger !

Se resultatet for hele Duehøg-undersøgelsen på de foregående sider.

Musvåge

Året blev et af de bedste nogensinde, ved med 1.6 unge i snit at tangere ungetallene efter de 4-5 største bogår siden 1973.

Sidste år var omvendt en meget beskeden ynglesæson med et snit på 0.9 unge pr. par, og mange kiksede reder. Og det var et år hvor forskellen på landskabet i de to områder træder tydeligt frem hos Musvågerne i de to delbestande : Blåkær-parrene fik blot 0.7 unge (47% kiks), mens Harte-parrene præsterede "normale" kuld på 1.1 unge i snit (28% kiks).

Bestanden er gået op og ned siden 1973, men alligevel har hvert opgangsår resulteret i flere faste par. I denne sæson passerede vi så den "magiske" grænse på 100 par, alt ialt 102 ynglepar mod 88 sidste år. Det betyder at vi nu, i et gennemsnitligt Østdansk landskab, har ét

par pr.2 km² eller 50 par pr.100 km² ! (Mon ikke dette nærmer sig tallene fra "de gode gamle dage" ?)

Mens bestandsudviklingen i det "skovløse" Harte-område således tangerer en fordobling over 25 år, er fremgangen under det halve for de større skove i Blåvær-området.

Hvepsevåge

Arten er vanskelig at registrere, faktisk kræves der en god portion held eller et umanerligt stort tidsforbrug for at finde årets rede ! I mange tilfælde opdages reden først efter løvfald i nov. - dec. måned (vinterfund).

Bestanden synes at være stabil, idet der optræder par på 8 territorier i 99 såvel som i 98.

De 4 par i Harte er max, mens der kan være op til 6 i Blåvær.

Ungeproduktionen er stort set umulig at bedømme ud fra det lille antal fundne reder, (et censusområde til Hvepsevåge skal være på mindst 500 km². (Kolding-undersøgelsen)) , men det fremgår at 1999 ikke var god for arten, idet 3 af 4 kuld var på 1 unge, og kun ét kuld var på 2 unger. Årsagen var ganske givet en udtalt mangel på hvepse efter den våde og kolde juni.

Hvepselarverne er ungerne foretrukne mad.

Tårnfalk

Arten var tæt på at være forsvundet fra landsdelen midt i firserne, og kun et massivt hjælpeprogram ,som gav falke nogle beskyttede redepladser tilbage, fik vendt udviklingen. I dag yngler stort set alle parrene i genåbnede kirketårne eller opsatte kasser.(Det sidste en uholdbar situation, da kasser, specielt DOF-kasser ikke holder længe.)

Bestanden i 1999 er den største i undersøgelsesperioden, med pæn fremgang i begge delområder, fra 5 til 8 i Blåvær og 19 til 21 i Harte. Det er næppe overraskende at bestanden normalt er tre gange så stor i et varieret landskab som det ved Harte.

Ungeproduktionen er klart bedre end sidste år, fra ialt 3.7 unge pr. par til 4.3. Andelen af kiks udgør totalt 17-18% begge år, men tallene afslører (0% Blåvær 98)hvor tilfældigt uheldene nogle gange rammer en population.

Det gode museår har antageligt været medvirkende til den succesrige sæson, men Tårnfalkens bytte er næsten udelukkende Markmus, som kun har begrænset glæde af oldenfaldet.

Rørhøg

Arten er påfaldende fraværende i Østjylland, og der kan ikke laves meget statistik over områdets eneste ynglepar. Vi må nøjes med at glæde os over de fik 3 unger, mod ingen sidste år.

Forholdene er ellers til 4-5 par i Harte-området.

Rød glente

Endeligt i 1997 begyndte et par at yngle i området, og havde succes med 2 unger i både 97 og 98, men allerede primo april blev de skræmt væk fra den i år valgte rede af færdsel / skovarbejde. (Sådan håndterer man jo desværre arten i Danmark.)

Derefter observeredes jævnligt jagende Glente i over en måned frem til møgvej i juni, godt 10 km derfra, i den modsatte ende af området. Så var den væk, uden at være set i forbindelse med nogen rede. Men det må formodes at parret flyttede et godt stykke fra det oprindelige sted, uden at det gav succes.

Vi venter fortsat på (20 år efter genindvandringen) at arten får sig etableret i Østjylland.

Øvrige undersøgelsesresultater

I forbindelse med redebesøg er gjort en række notater / samlet oplysninger på et registreringskema for hvert rovfuglepar. Disse data vedrører bl.a :

Ringmærkede unger	Forstyrrelser	Redebiotop
Æglægningstidspunkt	Forekomst af goldæg	Naboafstand

Flytteafstande
Føderester

Redeplacering
Prædation

Fjerindsamling
m.m.

Bemærkning : Den regnfulde sommer gjorde det svært at finde fældefjer, som bruges til at individbestemme/aldersbestemme især Duehøg og Spurvehøg. Da ynglebiologiske data på enkeltfugle gennem et livsforløb giver svar på/lægger ny viden til arternes biologi måtte indsamlingen opprioriteres.

For at spare tid måtte jeg desværre droppe at optælle bytte ved Spurvehøgene, (tager op til 1 time pr. rede) selv om det selvsagt er brandærgeligt at standse det fantastiske småfugle-og naturovervågningsprogram der ligger i dette materiale.

Afsluttende bemærkninger

Som jeg allerede gjorde opmærksom på i februar 1999, i ansøgningen til VU, inden den fremstormende rovfuglesæson, så er det tvingende nødvendigt at der nu skabes et økonomisk fundament for det seriøse arbejde med denne type naturovervågning.

Ellers er det snart slut med de store projekter, som den artsspecifikke Duehøge-undersøgelse eller Kolding-census, der gennem de sidste 25 år er betalt af egen lomme, bortset fra de DOF/SAS /WWF penge som fra 86 til 89, samt 92 i det mindste gav kørselsdækning.

Derfor er næsten alle RG's census-undersøgelser stoppet for flere år siden.

Den pulje på 5000 kr, som VU støtter med i år, kommer man jo desværre ikke langt for i dag. Helt konkret kan jeg se af mit kørselsregnskab, at pengene var brugt lige da jeg havde været rundt og lokaliseret/fundet de fleste af yngleparrene med rede. Mens hele næste ombæring med at komme rundt og registrere ungerne måtte ske for egen regning.

Dette er blot en konstatering og ikke en kritik af VU.

Men jeg håber, DOF forstår, at jeg føler det som en urimelig økonomiske belastning år efter år at tilsidesætte alt og bruge 6 måneder uden løn på disse undersøgelser, når det vitterligt er Miljøministeriets pligt (ifølge OECD), og der sandsynligvis et sted i EU står en pose penge til at finansiere projekterne. Det er rent ud sagt frustrerende.

Jeg vil endnu en gang opfordre VU/DOF til i hver tilfælde at sikre et beløb, så Kolding-undersøgelsen kan fortsætte. Det er et unikt referenceområde, enestående for Danmark, med data for bestandsudvikling, artssammensætning m.m. gennem 27 år, og med internationale "banemål" på 600 km², som giver undersøgelsens resultater stor vægt i enhver sammenhæng. Undersøgelsesområdet udgøres af et typisk dansk ungmorænelandskab med alle kendte problematikker: byudvikling, motorvejsbyggeri, intensivt skovbrug, forarmning af det åbne land, braklægning og naturgenopretning.

Ved at følge udviklingen i Kolding-området i årene fremover kan vi "have fingeren på pulsen", for de fleste danske rovfuglearters vedkommende.

Kurt Storgård

Til VU , Dansk Ornitologisk Forening , med tak for støtte til kørsel i forbindelse med rovfugleundersøgelserne i 1999- **Og tak for indsatsen i felten til Geoff Preston & Lars Fenger**

Publiceret første gang i Accipiter 2000